

Григорій Васянович

**ДОБРО-Й АНТИ-ДОБРО-ДІЯ УЧИТЕЛЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ
ІВАНА ФРАНКА**

У статті аналізується творча спадщина видатного українського письменника і вченого І. Я. Франка в аспекті добро- і анти-добро-дії учителя. Особлива увага приділяється формам вияву добро-дії особистості учителя: психологічній підтримці дітей на уроках, яким важко висловити свою думку; організації додаткових занять, консультацій з тими, хто відстає від навчання; запобігання злу; прищеплення любові до праці тощо.

Ключові слова: учитель, добро-дія, позанавчальна діяльність, спадщина Івана Франка.

Постановка проблеми. Однією із найзагальніших категорій науки етики є добро. Це поняття виражає позитивне моральне значення явищ суспільного життя в їх співвідношенні з ідеалом. Учитель є носієм блага, добра, моральних чеснот. Його діяльність в ідеалі має бути цілковито спрямованою на формування почуття любові, добра у вихованців. Утім, така спрямованість має ознаки гетерономії, а справа полягає в тому, щоб особистість творила добро самостійно, добровільно, на рівні автономії (І. Кант). Людина є духовною тоді і остільки, оскільки вона вільно самоудосконалюється. Добро є одухотвореною, живою силою духа; натомість зло – сліпою силою ненависті, сваволі, лицемірства і т.ін.

Добро-дія учителя реалізується під впливом морального мотиву, тобто безкорисливого бажання допомогти учневі у його становленні й зростанні. Водночас засоби, обрані для реалізації моральної мети, не повинні наголошувати або піддавати сумніву моральний вчинок. Виконуючи добро-дію, не варто керуватися принципом “мета виправдовує засоби”. Не кожне сприяння благу іншого є добро-дією в моральному сенсі, а лише те, яке здійснюють під впливом морального бажання в ім’я інтересів ближніх.

Форми добро-дії вчителя можуть бути різноманітними: психологічна підтримка дітей на уроках, яким важко висловити свою думку; додаткові заняття, консультації з відстаючими у навчанні, організація гурткової роботи тощо; запобігання злу (захист від агресивності батьків, старших учнів та однокласників); прищеплення любові до праці.

Учителі та учні мають досвід не лише добро-дії, а й анти-добро-дії, отже – зла. Запобігти злу – це є реальне добро в діяльності вчителя.

Аналіз останніх досліджень проблеми. Педагогіку добра останнім часом ґрунтовно досліджують видатні вітчизняні й зарубіжні вчені: Ш. Амонашвілі [1], І. Бех [2], Я. Гомплєвич [17], І. Зязюн [3], Н. Сейко [5] та ін. Учені доводять, що педагогічна діяльність є мета-діяльністю, оскільки в її процесі відбувається суб’єкт-суб’єктна взаємодія. Учитель постійно перебуває у ситуації морального вибору між добром і злом. Для переконливості педагогічних дій, усвідомлення учителем їх правильності важливо враховувати моральні наслідки, які вони породжують, покладаючись на розуміння добра і зла, тлумачення яких у педагогічній справі має специфічні особливості. Отже, йдеться про особливу позицію вчителя в системі взаємодії з учнями, суть якої полягає в тому, щоб організовувати, керувати, коригувати діяльність учня, котрий є суб’єктом, здатним до керування власною діяльністю [4, с. 20].

© Г.П.Васянович, 2013

Саме з цих позицій проблему доброти вчителя розглядав видатний український філософ і поет, психолог і педагог І. Я. Франко.

Отже, **метою статті** є висвітлення поглядів І. Я. Франка у контексті сутності і змісту добро-дії й анти-добро-дії у взаєминах з учнями.

Виклад основного матеріалу. Провідні думки з окресленої проблеми І. Франко виклав передусім у педагогічних статтях: “Вісті з Галичини. Допис про Дрогобицьку гімназію”, “Середні школи в Галичині в 1875-1883 pp.”, “Народне шкільництво в Галичині”, “Педагогічні невігласи”, “Ученицька бібліотека в Дрогобичі”, “Наука і її становище щодо працюючих класів”, “Таємничі товариства молоді”, “Емерик Турчинський”, “Великі діяння пана Бобжинського”, “Професура університетів” та ін. Водночас у художніх творах “Борис Граб”, “Учитель”, “Оловець”, “Schönschreiben”, “Отець гуморист”, “Малий Мирон”, “Трицева шкільна наука” та інших геніальний письменник розкриває роль і місце вчителя у розвитку дитини, її мислення, почуттєво-вольової сфери, морального й естетичного зростання. Він блискуче довів у своїх творах, що лише справжній учитель здатний на добро-дію, знаходить шлях до серця дитини своєю любов’ю, справедливістю, гуманністю. Кредо гуманності І. Франко формулює чітко і зрозуміло:

Гуманним будь, і хай твоя гуманність

Пливе з криниці чистої любови...

Посилаючись на Й. Г. Песталоцці, І. Франко зазначав, що дітей, їх особисту гідність і потреби слід шанувати так само, як і старших, і лише лагідне, щире ставлення до них уможливить виховання справді чесних, вільних людей, громадян, відданих своїй Батьківщині.

В автобіографічних споминах І. Франко згадує чимало талановитих учителів і професорів (Д. Міхонський, Е. Гікель, Н. Антонець, Ю. Турчинський, Е. Турчинський, М. Матковський, К. Бандрівський, О. Колесса, О. Огоновський, Є. Черкавський, Ю. Орохович), які своєю діяльністю спонукали учнів і студентів до самостійного мислення, розуміння сенсу життя, духовно-морального зростання.

Є серед професорів, писав І. Франко, “...багато людей чесних, мислячих, вони не раз навіть контрабандою вміють вводити між учеників бодай маленькі зароди свіжої, живої мислі, бодай слабкі відблиски правдивої поступової науки. Але такі професори – рідкість, виємок з загальної регули (правил, закону), – а тут і против них і против решти стоїть одна таємнича, велика сила – шкільний регулямін (статут), ухвалена звище система виховання чи радше одурювання будущих горожан любезної вітчизни” [15, с. 35].

Змальовуючи ідеальний образ учителя Д. Міхонського в оповіданні “Борис Граб”, І. Франко дає йому таку загальну характеристику: “Міхонський – се була вельми оригінальна й симпатична постать, рідка поява між гімназіальними вчителями. Незвичайно нервовий і чутливий, він умів бути терпеливим і повільним та лагідним. Усе в нім, від нерівного, покvapного ходу і бистрого, але моготливого погляду, аж до методу навчання, приступного живого і щиро предметового (він учив математики, логіки й психології), а заразом прибраного в якісь педантичні форми, в якусь дрібничкову формалістику, – все, кажу, в нім було немов навмисно зложене з суперечностей. М’якого серця і доброї душі, він міг довести до розпуки ученика – хоч і здібного, але повільного, флегматика; лише нервові, рухливі натури могли подобатись йому. А проте той самий чоловік з педантичною строгістю додивлявся до того, як ученик стоїть при таблиці, як держить крейду, як маже губкою, як кланяється, – і не вважав зайвим по десять раз на кожній годині навчати учеників методичності, повільного, але ясного думання, точності й економії у всіх рухах, поступках і ділах” [6, с. 178].

Іншим, але також справжнім учителем перед нами постає Омелян Ткач: це надзвичайно стримана, урівноважена, самовіддана дітям і професії особистість, здатна протистояти можновладцям у найскрутнішій ситуації. За чесність і безкомпромісність він сім разів переводився на все гірше і гірше місце праці. Сестра Юлія характеризує брата такими словами: “Учитель він прекрасний, усюди похвальні свідоцтва мав, люди були з нього вдоволені. Так що ж, усе винаходять у нього щось “політичне”! В однім місці вйтові шахрайства відкрив, у другім з сільськими лихварями задерся, в третім читальню заложив, у четвертім касу позичкову до порядку допровадив – отсе й були його гріхи. І все найшлися темні духи, що за такі річі його вигризли з села” [16, с. 84]. Неможливість чинити добро-дію учитель Омелян Ткач переживав, як власну трагедію.

Водночас І. Франко називає низку вчителів, які своїм невіглаством, жорстокістю приносили дітям більше зла, ніж добра (Л. Піпан, Х. Шмід, о. Баревич, о. Юрчакевич). Таких учителів він називав “педагогічно-ученою бестолоччю”. Вони сприймають учня “мертвим знаряддям, призначеним тільки на те, щоби дав спокійно набивати свою голову всякими “премудростями”, нікому на нінащо не здалими, нікого не обходячими, з життям і його потребою нічим не зв’язаними. Того ученика вони цінять найвище, котрий може найліпше перемінюватися в машинку, бубнящу регулярно, хоть механічно задані лекції. Той ученик отримує від них найліпші ноти (оцінки, бали) з обичаїв, у котрого їм удалось найдокладніше затерти всі живі, чоловічі черти, знищити всякий зв’язок самостійного характеру, прогнати всяку охоту до самостійного мислення” [15, с. 35].

У статті “Звістки з Галиції. Симптоми розкладу в Галицькій суспільності” І. Франко про одного із таких горе-вихователів писав: “Жив-був у Львові, в уніатській духовній семінарії підпрефект о. Лука Піпан. Чоловічок літ 60. Зросту низького, виховання старосвітського, а ума-разума дуже скудного. Його уряд був будити рано питомців, наганяти до каплиці і на університетські виклади, вважати, щоб вечером не було криків і загалом щоб строго виповнявся регулямін семінарський. З книжок він знав тільки богословські, та й то більше з оправи, ніж до змісту, а світські всі, окрім букваря, вважав заказаними (забороненими), богопротивними і принагідними для всесожження, і як тільки захопив де в якого питомця світську книжку, сей час, дрижачи на всім тілі, ніс її до префекта, а властителям кілька днів не давав спокою, упоминаючи його до моральності, віри і побожності. Одним словом, був то в повнім значінню то, що називається “раб божий”, – світа поза семінарськими мурами не знав ніякого...” [10, с. 25]. Що існує якийсь суспільний прогрес, якісь нові ідеї та науки, такий вихователю і слухати не хотів. На його думку, різка мала бути кращим засобом виховання. Цієї ж думки дотримувався і учитель о. Софрон Телесницький, який чим жорстокіше катував учня, тим ставав веселішим: “Він мав пишну забаву, що, очевидно, додавала йому гумору, апетиту й здоров’я. Він входив у клас, мов укротитель диких звірів у клітку. І гуляв поміж нами, як необмежений пан наших тіл і душ. Та вдесятеро чуткіше гуляла його тростинка. То значить, не та перша, маленька, жовта, що показала нам о. Терлецького в його новій ролі. Ся перша не видержала довше двох днів напруженої праці. За нею прийшла інша, блідосолом’яної барви, густо сукувата і значно грубша. Ся була лютіша нашому катові, бо її суки причиняли більше болю, від її ударів поставав дужчий крик, писк, лемент, – і о. Терлецький серед того вереску та пекла бігав по класу, регочучись, зтираючи руки, підсакаючи та приговорюючи” [12, с. 297]. Далі І. Франко зрештою: “Хто він був? Навмисний злочинець, чи sui generis доктринер, що робив се в добрій вірі, чи божевільний, що якоюсь помилкою замість у Кульпарків¹ дістався на вчительську кафедру в Дрогобичі, я й досі не знаю” [12, с. 314].

¹ На вулиці Кульпарківській (Львів) і досі знаходиться лікарня для божевільних (примітка автора).

Отже, добро-дія й анти-добро-дія існують поряд, їх вияв залежить від гуманістичних чи антигуманістичних світоглядних позицій учителя, його духовно-моральних цінностей. Це означає: *готовий чи неготовий внутрішньо учитель до добро-дії?* Якщо готовий, то вияв добро-дії відбудеться неодмінно, за будь-яких найскладніших ситуацій, оскільки учитель із почуттям гідності, честі, внутрішньої свободи не буде підлаштовуватися під зовнішні обставини, для нього учень – найбільша цінність.

Блаженний муж, що в хвилях занепаду,
Коли заглухне й найчуткіша совість,
Хоч диким криком збуджує громаду,
І правду й щирість відкрива, як новість.

Блаженний муж, що серед гвалту й гуку
Стоїть, як дуб посеред бур і грому,
На згоду з підлістю не простягає руку,
Волисть зламатися, ніж поклониться злому [13, с. 287].

І, навпаки, якщо учителем керує внутрішня несвобода, рабська психологія, він усього боїться, “перед вищим гнеться”, то душа його закайданена, і він не готовий до справжнього учинку, натомість виховує собі подібних рабів. І. Франко з цього приводу писав:

Я на світ народився під свист батогів
Із невольника батька в землі ворогів.

Я хилиться привик від дитинячих літ
І всміхаться до тих, що катують мій рід.

Мій *Учитель* був пес, що на лапках стає
І що лиже ту руку, яка його б’є.

І хоч зріс я мов кедр, що вінчає Ліван,
Та душа в мні похила, повзка, мов бур’ян.

І хоч часом, мов грім, гримне слово моє,
То се бляшаний грім, що нікого не вб’є.

І хоч душу манить часом волі приваб,
Але кров моя – раб! Але мозок мій – раб! [13, с. 294].

Геніальний мислитель висловлює думку, згідно з якою соціальні умови настільки пригноблюють особистість учителя, що він часто-густо генетично й духовно не здатний піднятися до добро-дії.

Однією із форм вияву добро-дії учителя є *психологічна підтримка вихованця*. Як тонкий психолог, знавець душі дитини, І. Франко наголошує, що кожна особистість є унікальною, вона потребує індивідуального підходу. Тому учитель має зважати на природні здібності учня, його характер, темперамент, моральні якості. Не криком і по боями він має допомогти учневі, а чуйним, добрим серцем відчуту психологічний стан дитини. Саме так діяв Д. Міхонський стосовно своїх учнів, зокрема Бориса Граба, який був головною окрасою гімназії. Обдарований незвичайними здібностями, величезною пам’яттю, бистрим і ясним розумом, він поєднував велику допитливість і працьовитість, прагнення до порядку і самодисципліни. Він умів самоорганізуватися так, що на будь-яку працю, науку знаходив відповідний час. Утім, як досвідчений учитель, Д. Міхонський помітив, що Борис спочатку був неохайним, приходив до школи у брудному, подертому одязі, з непричесаним волоссям, був схильним до брехні. Виявилося, що умови проживання хлопця були жахливими, і вчитель знайшов для нього краще по-

мешкання, запросив до себе, пропонував для читання книжки із власної бібліотеки. Головне, наголошував Д. Міхонський, треба навчатися за першоджерелами, критично ставитися до всього прочитаного. Під впливом учителя Борис Граб відчув себе вільною особистістю, він вивчив декілька іноземних мов, за обширні знання однокласники нарекли його Епамініондом. Говорити неправду Борису навіть на думку не спадало.

Прямо протилежною у сенсі психологічної підтримки учня була позиція учителя Софрона Телесницького (отець-гуморист). Якщо учень “запинався” на якомусь незрозумілому німецькому чи польському слові, то це у Телесницького викликало тваринний регіт і задоволення від передчуття, що тепер він може дати волю знущанням над дитиною: потягнути за вухо, вдарити по голові або покласти під різки. Однак, крім фізичних знущань, цей невіглас-учитель часто допускався і психологічних. За декілька тижнів такої наруги він довів клас до того, що діти не виходили зі стану страху, а результати навчання чим день ставали гіршими. Один із найбільш обдарованих учнів – Волянський – не витримав катувань отця-гумориста і помер від запалення мозку.

Важливою формою добро-дії учителя, на думку І. Франка, є *позанавчальна діяльність, додаткові заняття, консультації з тими, хто відстає у навчанні, організація гурткової роботи*. Зазвичай основна робота учителя відбувається під час планових занять, де він розкриває свій талант, виявляє доброзичливість до учнів, як зауважував І. Франко у статті “Емерик Турчинський”: “Бувають вчителі з природженим талантом, які вміють під час уроків жити спільним життям всього класу, забувати про себе, про свої власні турботи, радощі і тривоги. Кожен урок такого вчителя є розширенням розумового кругозору учня, задоволенням його природної допитливості, розбудженої попередніми успіхами, є насолодою, а не мукою” [9, с. 207]. Натомість справжній учитель не обмежує свою діяльність запланованими уроками, а продовжує працювати і в позанавчальний час, як це роблять учителі Д. Міхонський, О. Ткач, Є. Гікель, Н. Антонець та ін. Глибоке внутрішнє благородство, любов до вчительської праці, дітей спонукає цих учителів самовіддано працювати у позанавчальний час не лише з учнями, а й з їхніми батьками, громадою, аби битвою проти зла подолати “мерзотність запустіння і темряви”.

І. Франко гостро критикує тих учителів, які у позанавчальний час обмежували свою діяльність шпіонажем, доносами, отже, реально це була анти-добро-дія. Для цього, як писав мислитель, була відпрацьована ціла система: “Вчитель повинен був шпіонити за учнями, інспектор – за вчителями, зокрема й *поза школою...*” А “... чим більше любили вчителя на місці, тим небезпечнішим здавався він нашому шкільному папі, тим швидше треба було його усунути” [7, с. 213]. Водночас учителі-самодури, які не мали жодного педагогічного таланту, не лише знущалися над учнями в класі та поза школою (“Трицева шкільна наука”, “Оловець”), не лише почувалися безкарно, а й заохочувалися вищим начальством.

Добро-дія вчителя в цій авторитарній системі шкільництва особливо відчувалась у реальному запобіганні злу насильства над учнем з боку батьків, старших учнів та однокласників. Моральне приниження, жорстоке побиття учнів у школі вважалося звичайною справою. А вже такі “титули”, як: “пороссяча почеревина”, “осляча голова”, “тумак”, “голодранець”, “лобуряка”, що ними іменувалися учні, були для них за “нагороду”... Але часто-густо знущання над дітьми продовжувалися в сім’ї, серед однолітків. Таку ситуацію І. Франко описує в оповіданні “Оловець”: “Професор п’яний, та й ну ж хлопця бити, ніби він тому що винен. Чуєте, ледве бідний хлопчисько додому доліз. А тут іще прийшов та й повідає, а старий медвідь сказився та бий дитину! За волосся, та під ноги, та обцасами!..” [11, с. 83].

На захист дітей завжди ставав великий приятель учнів Д. Міхонський. Він ставив у вину тим учителям, які не вміли зацікавити дітей наукою, налагодити дружні сто-

сунки між однокласниками, переконував батьків щодо гуманного ставлення до дитини. І. Франко пише, що діти інстинктивно відчують, хто бажає їм добра, а хто зла: “Справжнім дитячим інстинктом ми відчули, що ця людина нас любить, не відштовхне навіть найменш здібних, кожному дасть пораду, вкаже дорогу, за кожного заступиться. І професор Гікель не обманув наших сподівань, а його уроки були для нас справжньою насолодою” [9, с. 207].

Ідею захисту дітей від свавілля учителів, батьків, старших послідовно відстоювали також С. Русова, Б. Грінченко, М. Грушевський та багато інших педагогів-гуманістів.

Важливою формою вияву добро-дії учителя було прищеплення дітям любові до праці, яка, на думку І. Франка, є основою життєрадісного буття людини, її самоствердження і щастя.

Лиш в праці мужа виробляєсь сила,
Лиш праця світ таким, як є, створила,
Лиш в праці варто і для праці жить [8, с. 85].

Як педагог, В. Франко вважав, що учитель має навчати учня працювати фізично й розумово. Фізична праця гартує дитину, робить її сильною, витривалою, здатною до напруженої розумової праці. Але розумова праця не має обмежуватися рівнем планіметрії (в одній площині), а все більше набувати стереометрії (здатності піднятися над прочитаним, усвідомити його зміст всебічно). Результатом такої праці є вироблення в учня здібності власного думання. Це духовна основа моральності, підготовка до добро-дії самого учня, майбутнього громадянина.

І. Франко постійно акцентував увагу на тому, що учитель виконає свою високу місію виховання майбутніх поколінь тоді, коли буде вільним у думках і вчинках, коли буде належним чином матеріально забезпеченим і пошанованим громадою, суспільством.

Учитель часів І. Франка був повністю безправний. Критикуючи антинародну “освітню” політику, здійснювану в Галичині в кінці XIX – на поч. XX ст. австрійським реакційним урядом та польською шляхетською верхівкою, він пише, що становище вчителя народної школи було більш сумне, ніж можна собі уявити. “Учитель не державний урядовець, не службовець незалежної організації; він не має права займатися політикою і відсахнутися від неї, якщо вона відповідає планам правлячої кліки... за ним наглядають з різних сторін: війт, піп, шинкар, жандарм, окружний староста, окружний інспектор – кожний вважає себе покликаним контролювати його, кожний може розпоряджатися його долею” [7, с. 213].

Цей сум, ця біль за становище учителя сприймається нами і посилюється ще й тим, що поза двадцять роковин незалежності України учитель все ще не посідає того місця, яке б він мав посідати в суспільстві, а праця б його була належним чином пошанованою.

До подальших пошуків окресленої проблеми відносимо: ноологічні аспекти добро-дії учителя; саморефлексію й самооцінку добро-дії учителем; вдячність і добро-дію особистості тощо.

На основі викладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Видатний український мислитель, поет, психолог і педагог Іван Франко у своїй творчій спадщині глибоко аналізував проблему добро- й анти-добро-дії учителя у їх діалектичній єдності.

2. Вияв добро-дії учителя Іван Франко розглядав на засадах гуманності, справжнього демократизму.

3. Проблема добро-дії учителя залишається актуальною в сучасній системі освіти України.

Список літератури: 1. *Амонашвили Ш. А.* Здравствуйте, дети!: пособие для учителя / Ш. А. Амонашвили. — 2-е изд. — М. : Просвещение, 1988. — 208 с. 2. *Бех І. Д.* Виховання особистості: наук. видання / Іван Дмитрович Бех. — К. : Либідь, 2006. — 272 с. 3. *Зязюн І. А.* Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. / Іван Андрійович Зязюн. — К. : МАУП, 2000. — 312 с. 4. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; За заг. ред. І. А. Зязюна. — К. : Вища шк., 1997. — 349 с. 5. *Сейко Н. А.* Добročинність у сфері освіти України (XIX – поч. XX ст.) : монографія / Наталія Андріївна Сейко. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. — 488 с. 6. *Франко І. Я.* Борис Граб / Іван Якович Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори. Томи 1-25. — К. : Наукова думка, 1978. — Т. 18. — С. 177—190. 7. *Франко І. Я.* Великі діяннн пана Бобринського / Іван Якович Франко // Педагогічні статті та висловлювання. Упорядник О. Г. Дзеверін. — К. : Радянська школа, 1960. — С. 210—217. 8. *Франко І. Я.* Вольні сонети / Іван Якович Франко / Твори : в 3 т. — К. : Наукова думка, 1991. — Т. 1. — С. 81—89. 9. *Франко І. Я.* Емерик Турчинський: Посмертний спогад / Іван Якович Франко // Педагогічні статті та висловлювання. Упорядник О. Г. Дзеверін. — К. : Радянська школа, 1960. — С. 207. 10. *Франко І. Я.* “Звістки з Галиції. Симптоми розкладу в Галицькій суспільності” / Іван Якович Франко // Педагогічні статті та висловлювання. Упорядник О. Г. Дзеверін. — К. : Радянська школа, 1960. — С. 25—27. 11. *Франко І. Я.* Оловець / Іван Якович Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори. Томи 1-25. — К. : Наукова думка, 1978. — С. 72—84. 12. *Франко І. Я.* Отець-гуморист / Іван Якович Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори. Томи 1-25. — К. : Наукова думка, 1978. — С. 288—315. 13. *Франко І. Я.* На старі теми / Іван Якович Франко // Твори: в 3 т. — К. : Наукова думка, 1991. — Т. 1. — С. 286—298. 14. *Франко І. Я.* Наші народні школи і їх потреби / Іван Якович Франко // Педагогічні статті та висловлювання. Упорядник О. Г. Дзеверін. — К. : Радянська школа, 1960. — С. 191—196. 15. *Франко І. Я.* Ученицька бібліотека в Дрогобичі / Іван Якович Франко // Педагогічні статті та висловлювання. Упорядник О. Г. Дзеверін. — К. : Радянська школа, 1960. — С. 32—36. 16. *Франко І. Я.* Учитель / Іван Якович Франко // Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Художні твори. Томи 1-25. — К. : Наукова думка, 1978. — Т. 24. — С. 65—122. 17. Homplewicz J. Etyka pedagogiczna: Podrecznik dla studentow pedagogiki / J. Homplewicz. — Rzeszow: wydawnictwo Wyższej Szkoły pedagogicznej w Rzeszowie, 1996. — 219 s.

Bibliography (transliterated): 1. Amonashvili Sh. A. Zdrastvujte, deti!: posobie dlja uchitelja / Sh. A. Amonashvili. — 2-e izd. — M. : Prosveshhenie, 1988. — 208 s. 2. Beh I. D. Vihovannja osobistosti: nauk. vidannja / Ivan Dmitrovich Beh. — K. : Libid', 2006. — 272 s. 3. Zjazjun I. A. Pedagogika dobra: ideali i realii: nauk.-metod. posib. / Ivan Andriyovich Zjazjun. — K. : MAUP, 2000. — 312 s. 4. Pedagogichna majsternist' : pidruchnik / I. A. Zjazjun, L. V. Kramushhenko, I. F. Krivonos ta in.; Za zag. red. I. A. Zjazjuna. — K. : Vishha shk., 1997. — 349 s. 5. Sejko N. A. Dobročinnist' u sferi osviti Ukraïni (HIX – poch. HH st.) : monografija / Natalija Andriïvna Sejko. — Zhitomir : Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2006. — 488 s. 6. Franko I. Ja. Boris Grab / Ivan Jakovich Franko // Zibrannja tvoriv u p'jatdesjati tomah. Hudozhni tvor. Tomi 1-25. — K. : Naukova dumka, 1978. — T. 18. — S. 177—190. 7. Franko I. Ja. Veliki dijannja pana Bobrins'kogo / Ivan Jakovich Franko // Pedagogichni statti ta vislovljuvannja. Uporjadnik O. G. Dzeverin. — K. : Radjans'ka shkola, 1960. — S. 210—217. 8. Franko I. Ja. Vol'ni soneti / Ivan Jakovich Franko / Tvor. : v 3 t. — K. : Naukova dumka, 1991. — T. 1. — S. 81—89. 9. Franko I. Ja. Emerik Turchins'kij: Posmertnij spogad / Ivan

Jakovich Franko // Pedagogichni statiti ta vislovljuvannja. Uporjadnik O. G. Dzeverin. — K.: Radjans'ka shkola, 1960. — S. 207. 10. Franko I. Ja. “Zvistki z Galicii. Simptomi rozkladu v Galic'kij suspil'nosti” / Ivan Jakovich Franko // Pedagogichni statiti ta vislovljuvannja. Uporjadnik O. G. Dzeverin. — K.: Radjans'ka shkola, 1960. — S. 25—27. 11. Franko I. Ja. Olivec' / Ivan Jakovich Franko // Zibrannja tvoriv u p'jatdesjati tomah. Hudozhni твори. Tomi 1-25. — K.: Naukova dumka, 1978. — S. 72—84. 12. Franko I. Ja. Otec'-gumorisť / Ivan Jakovich Franko // Zibrannja tvoriv u p'jatdesjati tomah. Hudozhni твори. Tomi 1-25. — K.: Naukova dumka, 1978. — S. 288—315. 13. Franko I. Ja. Na stari temi / Ivan Jakovich Franko // Tvoriv: v 3 t. — K.: Naukova dumka, 1991. — T. 1. — S. 286—298. 14. Franko I. Ja. Nashi narodni shkoli i ih potrebi / Ivan Jakovich Franko // Pedagogichni statiti ta vislovljuvannja. Uporjadnik O. G. Dzeverin. — K.: Radjans'ka shkola, 1960. — S. 191—196. 15. Franko I. Ja. Uchenic'ka biblioteka v Drohobichi / Ivan Jakovich Franko // Pedagogichni statiti ta vislovljuvannja. Uporjadnik O. G. Dzeverin. — K.: Radjans'ka shkola, 1960. — S. 32—36. 16. Franko I. Ja. Uchitel' / Ivan Jakovich Franko // Zibrannja tvoriv u p'jatdesjati tomah. Hudozhni твори. Tomi 1-25. — K.: Naukova dumka, 1978. — T. 24. — S. 65—122. 17. Homplewicz J. Etyka pedagogiczna: Podrecznik dla studentow pedagogiki / J. Homplewicz. — Rzeszow: wydawnictwo Wyższej Szkoły pedagogicznej w Rzeszowie, 1996. — 219 s.

УДК 371.93

Григорий Васянович

ДОБРО-И АНТИ-ДОБРО-ДЕЙСТВИЕ УЧИТЕЛЯ В ТВОРЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ ИВАНА ФРАНКО

В статье анализируется творческое наследие выдающегося украинского писателя и ученого И.Я.Франко в аспекте добро-и анти-добро-действия учителя. Особое внимание уделяется формам проявления добро-действия личности учителя: психологической поддержке детей на уроках, которым трудно выразить свое мнение; организации дополнительных занятий, консультаций с теми, кто отстаёт от занятий, предотвращения злу; привитие любви к труду и т.д.

Ключевые слова: учитель, добро-действие, внеучебная деятельность, наследие Ивана Франко.

UDC 371.93

Hryhorii Vasianovych

GOOD- AND ANTI-GOOD - ACTION OF A TEACHER IN THE CREATIVE LEGACY OF IVAN FRANKO

The article analyses creative legacy of the famous Ukrainian writer and scholar I. Franko in the aspect of teacher's humanistic and non-humanistic behavior. The author pays particular attention to forms of expressing humanistic teacher's behaviour, that is psychological support for children in the classroom having difficulties with their thoughts expression; organization of extracurricular classes, consulting backward pupils; evil prevention; inculcation of love to work etc.

Keywords: teacher, good-action, extracurricular activities, heritage of Ivan Franco.

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.01.2013